

BULLING-PSIXOLOGIK DOLZARB MUAMMO SIFATIDA

Jamilova Zebiniso Umurovna

Buxoro viloyati Romitan tumani 6-umumta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA : Maqolada ta'lim jarayonining sifatini yaxshilashga qaratilgan, ko'plab jinoyatlarning, shu jumladan latent jinoyatlarning oldishda xissa qo'shadigan psixologik xizmatlarning Yevropa mamlakatlaridagi ta'lim muassasalari tajribasi tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim muhitida psixologik xizmatni yo'lga qo'yishda xizmat qiladigan mualliflik modeli taklif etilgan. Ushbu modelning asosiy maqsad va vazifalarini, shu jumladan natijalarni to'plash va tahlil qilishning innovasion vositalarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: psixologik xizmat, ta'lim muhiti, jamoadagi ijtimoiy-psixologik iqlim, bullying, stress auditi, kiberbullying, zo'ravonlik qurboni, bezorilik, yashirin jinoyat, chatbotlar, messenjerlar, ijtimoiy tarmoqlar, ijtimoiy-psixologik klimat

KIRISH

O'zbekiston ta'lim tizimini kontseptual jihatdan takomillashtirish, ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnika va axborot-kommunikasiya texnologiyalarini joriy etish maqsadida qayta ko'rib chiqilmoqda. Ushbu chora-tadbirlarning natijasi dunyoga ochiq, jamoada ishlashga qodir va mamlakat taraqqiyotiga hissa qo'shadigan etakchi shaxslarni shakllantirishga qodir ta'lim tizimi bo'lishi kerak. Vazifa haqiqatan ham qiyin, kompleks yondashuvni va mavjud muammolarni, shu jumladan ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitga ta'sir ko'rsatadigan muammolarni hal qilishni talab qiladi.

Ko'pgina Yevropa mamlakatlari va AQSh ta'lim muassasalarida barcha darajadagi psixologik xizmatlar faoliyat yuritib kelmoqda, ularning vazifasi psixologik yordam ko'rsatish, yoshlar uchun psixologik sog'lom muhitni yaratish va rivojlantirishdan iborat.

Ushbu mamlakatlardagi ta'lim muassasalari tajribasini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, psixologik xizmatlarning ishi nafaqat o'quv jarayoni sifatini yaxshilashga yordam beradi, balki ko'plab jinoyatlarning, shu jumladan yashirin jinoyatlarning oldini olishga yordam beradi. Bugungi kunda ko'plab mamlakatlar ta'lim jarayonida psixologlarning ishini inobatga olgan holda, ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarni joriy qilmoqdalar. Biroq, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalarning rivojlanishi bilan ko'plab mamlakatlarning psixologlari – rivojlangan va rivojlanayotgan ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitga ta'sir ko'rsatadigan murakkab muammolarga duch kelishmoqda. Bu kabi dolzarb muammolardan biri «bulling» (ingl. bullying) - bu ijtimoiy tajovuzning bir turi, bezorilik, qo'rqitish, ya'ni «ma'lum bir vaziyatda o'zini himoya qila olmaydigan shaxsga nisbatan shaxs yoki guruh tomonidan uzoq muddatli jismoniy yoki ruhiy zo'ravonlik»

Agressor (tajovuzkor) qo'rquv orqali jabrlanuvchi ustidan hokimiyatni qo'lga kiritadi. Bezorilik yoki bouling paytida jabrlanuvchi ta'qiblarga etarlicha qarshilik ko'rsata olmaydi, bu taxminan teng tomonlar ishtirok etadigan nizodan farq qiladi. Bir kishi tomonidan boshlangan bezorilik, agar bu guruh ijtimoiy jihatdan etuk bo'lmasa va asosan barcha o'smir va nosog'lom ijtimoiy guruhlarda bo'lsa va uning natijasi jinoiy oqibatlariga olib kelishi yoki bezorilik tomonidan nishonga olingan jabrlanuvchining o'limiga olib kelishi mumkin. Xususan, axborot - kommunikatsiya texnologiyalari Internetda bezorilik - «kiberbulling», «Facebook», «Odnoklassnik», «Instagram», «Telegram» ijtimoiy tarmoqlari orqali bezorilikning tarqalishiga yordam beradi. Uzoq vaqt davomida bezorilik qurbonlari o'zlarining xatti-harakatlari va hissiy reaksiyalarining o'ziga xos xususiyatlari tufayli o'zlari bilmagan holda boshqa odamlarni qo'zg'atadigan bolalar ekanligiga ishonishgan. Bu hayajonli, moslashuvchan bo'lmagan, o'zini past baholaydigan bolalar, shuningdek yoqimsiz odatlarga ega bolalar.

Bugungi kunda viktimizasiya, do'stlari va o'zini o'zi hurmat qiladigan juda xushmuomala talabalarga ham ta'sir qilmoqda. Har qanday talaba bezorilik qurboniga aylanishi mumkin, bu bugungi statistik ma'lumotlar bilan tasdiqlangan va ushbu muammoni hal qilishda to'g'ri yondashuvni ishlab chiqish barcha ta'lim muassasalari, psixologik xizmatlar va umuman o'z ta'lim muassasalarida sog'lom muhit haqida qayg'uradigan mamlakatlar uchun dolzarbdir. Xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, psixologik xizmatlarga turli usullarni kiritish va normativ-huquqiy hujjatlarda bezorilikka aniq taqiqlarni belgilash orqali bullingni aniqlash va oldini olish bo'yicha kompleks choralar ko'rilmog'da. Xususan, AQShning ko'plab Shtatlarida har qanday voqeani maktab ma'muriyati, maktab xodimlari (shu jumladan o'qituvchilar), talabalar va talabalar oilalari tomonidan jiddiy qabul qilinishi kerakligi to'g'risida har qanday ta'qib qilish, qo'rqitish, bezorilik qilishning qabul qilinmasligi, taqiqlanishi to'g'risida normalar o'rnatilgan

Psixologik yordamga murojaat qilganlar orasida taxminan 70% talabalar, 20% o'qituvchilar va 10% boshqa universitet xodimlari. Mutaxassislarning aralashuvi natijasida talabalar guruhlariga a'zolariga tajovuzkor bosim bilan bir qator ziddiyatli vaziyatlar aniqlandi va yo'q qilindi. «Psixologik xizmatlar - BR» dasturini amalga oshirish natijalari ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarning joriy etilishi uchun ehtiyoj juda kattaligi, psixologik xizmatlar ishiga axborot-kommunikasiya texnologiyalarini joriy etish orqali ushbu ta'lim muassasalari talabalari va xodimlariga psixologik yordam berish, zo'ravonlikning o'z vaqtida oldini olish va sog'lom psixologik muhitni rivojlantirishda psixologik xizmatlarning samarasi katta ekanligini aytish mumkin.

XULOSA

Xulosa qiladigan bo'lsak, talabalar va universitet xodimlariga uyushtirilgan psixologik yordam o'z samarali berdi, degan xulosaga kelish mumkin. Mutaxassislarning aralashuvi va buzg'unchi xatti-harakatlarni izlash uchun avtomatlashtirish tizimini joriy etish natijasida talabalar guruhi a'zolariga

tajovuzkor bosim bilan bir qator ziddiyatli vaziyatlar aniqlandi va yo'q qilindi. Ko'rib chiqilayotgan psixologik xizmat modeli psixologlarning ta'lim muhitida yuqori samarali ishlashiga misol deb aytish mumkin. Birinchidan, barcha darajadagi ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarni joriy etish, ularning vazifasi tizimli psixologik yordam ko'rsatish, o'quvchilar, o'spirinlar, yoshlar uchun psixologik sog'lom muhitni yaratish va rivojlantirish, maslahat, ta'lim va ta'lim sohasida yuzaga keladigan turli muammolarni hal qilish uchun samarali dasturlar orqali amalga oshirishdir; ikkinchidan, ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarning samarali ishlashini tartibga soluvchi, shuningdek, bulling harakatlarni taqiqlovchi normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абдумаликов А.А. Формирование информационной культуры молодёжи // Theoretical & Applied Science. – Philadelphia. #11 (55). Lancaster, USA, 2017. – pp. 277280.
2. Алексеева И.А. Травля в школе: причины, последствия, помощь. <http://psy.su/feed/2510/>
3. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Словарь конфликтолога. 2-е изд.- СПб.: Питер, 2009. 526с.
4. Хусанова Х.Т. Талаба ёшлар социал категориясини ўрганишда мультидисциплинар ёндашув. Ижтимоий фанлар электрон журнали № 2 (2019) 0212-2019.
5. Джиянмуратова Г.Ш. Нормативно-правовые основы социальной защиты молодежи в Республике Узбекистан // Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности. – 2023. – С. 35-40.